

seznam použité literatury a institucí, z kterých vyobrazené doklady pocházejí (s. 234 až 237), seznam autorů fotografií a resumé (ruské a německé; s. 239—262).

Kniha S. Kovačevičové přináší množství zajímavého ikonografického materiálu k pracovním činnostem člověka, jeho výrobkům a pracovním nástrojům, avšak ve srovnání s výše citovanou publikací *Homo faber* sledujeme i určité odlišnosti v celkové koncepci a skladbě knihy, dané větším důrazem na souvislosti etnografické. Především je to členění jednotlivých řemeslných odvětví, jež je trochu odlišné od systému vypracovaného historiky (srov. např. J. Janáček, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, Praha 1963) a používaného i archeology středověku, dále větší zastoupení mladších ikonografických dokladů 16. a 17. a zejména 18. až 19. století, množství materiálů spadajících do okruhu oděvních řemesel a dále i důraz na vyobrazení dokládající etnografickou diferenciaci, etnickou příslušnost i stratifikaci sociální. Na druhé straně tento národopisný aspekt odhaluje některé souvislosti mezi sledovanými jevy, i když větší důraz v publikaci je na rozdíl od několikrát zmiňovaného *Homo faber* kladen na vlastní předměty a výrobky i jejich formy, než na zobrazení samotného pracovního procesu. V každém případě kniha S. Kovačevičové značně obohacuje soubor ikonografického materiálu ke hmotné kultuře a její produkci v poměrně dlouhém časovém úseku od 9. do počátku 19. století a bude nepostradatelnou pomůckou badatelů řady různých oborů počínaje historiky, archeology, etnografy a konče třeba dějepisci umění.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ

**Památky a příroda 12.** Praha 1987, 640 s., množství vyobr. v textu.

Sešit 1: s. 1—64. Z obsahu: J. S o m m e r, Chórová věž kostela sv. Jakuba v Ostrově n. O., 26. Existence věže u hřbitovního kostela sv. Jakuba v Ostrově n. O. (okr. K. Vary), potvrzená stavebně historickým průzkumem, doplňuje počet známých kostelů této dispozice v Čechách. Její přítomnost z analýzy půdorysu předpokládal již dříve D. Líbal. Další poznatky by přinesl zevrubnější průzkum s cílem ověřit pravděpodobnou útočištnou funkci věže. J. S o m m e r, Gotický kostel ve Vrbatově Kostelci u Skutče, 26—29. Odstranění zchátralých omítek v roce 1986 prokázalo gotický původ u části zdiva lodi kostela sv. Havla ve Vrbatově Kostelci (okr. Chrudim). Loď byla dosud považována za pozdější novostavbu vzhledem k polygonálně uzavřenému gotickému presbyteriu. Stavební články zařazují stavbu na konec 14. století. Kostel patřil tedy k okruhu venkovských kostelíků ovlivněných farními chrámy ve Skutči a Chrudimi a zřejmě i stavební činností pražskou. Fortifikační prvky předpokládané v literatuře ve vsích s názvy Kostelec lze ověřit pouze archeologickým výzkumem. J. S o m m e r, K původní podobě románské tribuny kostela v Krašově, 29. Významu tribun venkovských románských kostelíků byla věnována v literatuře již značná pozornost, mezi nimi i kostelu sv. Ondřeje v Krašově, datovanému do konce 12. až 1. poloviny 13. století. Rozdílně byly interpretovány i pozůstatky komunikace v síle západní zdi lodi. Autor přichází s novým názorem na tento problém a uvažuje o existenci věžové tribuny oddělené od lodi plnou zdí s nevelkým otvorem. Z komunikace ve zdi usuzuje na útočištnou funkci kostela. Sešit 2: str. 65—128. Z obsahu: F. K u b e c, Stavební vývoj pozdně gotického hrádku v Přerově nad Labem (část 1.), 76—82. Znalosti o stavebním vývoji pozdně gotického hrádku v Přerově nad Labem byly z historických zpráv velmi kusé. Další poznatky přinesla jeho komplexní umělecko-historická a stavební analýza, kterou se zabývá autor v předložené studii. Doplňuje dosavadní vědomosti a přináší i nové poznatky o jeho vzniku, který je datován do poslední čtvrtiny 14. století. Dále se podrobně zabývá stavebním vývojem hrádku až do roku 1547, kdy byla jeho vrcholná a pozdně gotická fáze uzavřena. M. P e r t l, Maxmiliánská zbroj ve sbírkách jihočeských památkových objektů, 88—87. Příspěvek přednesený na 16. celostátní konferenci k problematice historické archeologie v Nitře v roce 1984, zabývající se pramennými artefakty platnéřské práce z konce 15. a počátku 16. století. J. Ú l o v e c, Zaniklý hrad Olešná, k. ú. Louňovice pod Blaníkem, okr. Benešov, 93—94. Článek se zabývá méně známým zaniklým sídlem severovýchodně od Louňovic pod Blaníkem (okr. Benešov). Shrnuje známé písemné zprávy o lokalitě, přináší popis současné situace (s terénním náčrtem a fotografickou dokumentací). Podle písemných zpráv a interpretace dnešního stavu datuje vznik Olešné do průběhu 14. století. Dále se přiklání k názoru, že pozůstatky opevněného sídla byly podle dochované dispozice a umístění spíše hradem než tvrzí. Potvrzení těchto teorií může prověřit ovšem pouze archeologický výzkum. J. S o m m e r, Věž kostela sv. Ducha ve Všerubech, 95. Na základě stavebního průzkumu v podkrovních prsto-

rech věže a lodi kostela sv. Ducha ve Všerubech (okr. Plzeň-sever), autor nastiňuje otázku o možnosti románského původu zdiva sakristie. Sešit 3: str. 129—192. Z obsahu: J. S o m m e r, Ke gotické stavební podobě západní části kostela v Sedlci u Kutné Hory, 158. Západní část klášterního kostela v Sedlci u Kutné Hory (okr. Kutná Hora), byla ve starší literatuře považována za původní gotické pětilodí. Později byl kostel označen jako původní trojlodí (D. Líbal), eventuálně čtyřlodí (J. Kuthan). Budování vrcholně gotické novostavby proběhlo způsobem obvyklým pro cisterciácké konventní chrámy. Nejdřív byl budován chór s transeptem a tři pole lodi, založené jako symetrické trojlodí, po změně plánu byla na severní straně přidána další loď, protažená podél starší části až k transeptu. J. S o m m e r, Gotická zvonice kostela ve Štěpánovicích, 158. Mezi skupinu jihočeských venkovských gotických kostelíků s hranolovou vízkou mezi lodí a presbyteriem, které vznikly zřejmě z produkce jedné početné kamenické huti kolem roku 1300, patří i kostel ve Štěpánovicích, jehož zvonice se však nedochovala v původní podobě. Sešit 5: str. 257—320. Z obsahu: J. S o m m e r, Ke stavebnímu vývoji kostela sv. Mikuláše v Nedvědicích (okr. Tábor), 280—281. Na základě stavebně historického průzkumu v podkroví kostela se autor zamýšlí nad jeho stavebním vývojem. Dispozičním uspořádáním se kostel řadí k jihočeským stavbám, jejichž vznik je kladen před rok 1300 a do průběhu 1. pol. 14. století. K dalším stavebním úpravám dochází v průběhu 15. století a poslední změny se datují do druhé poloviny 18. století. Sešit 6: str. 321—384. Z obsahu: F. K u b e c, Vrcholně renesanční přestavba pozdně gotického hrádku v Přerově nad Labem (část 2), 331—343. Studie navazuje na článek „Stavební vývoj pozdně gotického hrádku v Přerově nad Labem“, s. 76—82, Památky a příroda, 12, 1988, sešit 2. Autor se v ní zabývá renesanční přestavbou gotického hrádku v Přerově nad Labem po roce 1547. Využívá jednak stavebně historického průzkumu a dále dochovaných původních stavebních návrhů a dalších archiválií. Sešit 7: str. 385—448. Z obsahu: J. M u k, Městská památková rezervace Bardejov (K udělení Evropské ceny za péči o památky za rok 1986), 387—399. Studie se zabývá v souboru městských památkových rezervací co do komplexnosti a bohatosti jedinečným fondem středověké urbanistické struktury „nejgotičtějšího města v ČSSR. Sešit 8: str. 449—512. Z obsahu: V. R a z í m, Nový typ městského opevnění v Čechách, 456—458. V poslední době byl v Čechách objeven nový typ hradby bez ochozu a cimbuří. Zjištění tohoto dosud nepředpokládaného typu má význam nejen z hlediska vývoje městského opevnění u nás, ale i z hlediska dnešní památkové péče a rekonstrukce objektů fortifikace. Hradba představuje jen prostou bariéru bez možnosti aktivní obrany a je vázána na hustý řetězec flankovacích věží, které musí suplovat její pasivitu. Původ tohoto typu městského opevnění je v severním Německu, zejména v Braniborsku a v západním Pomoří, kde je datováno na přelom 13. a 14. století. Prvním městem u nás, kde byl tento typ identifikován, je Nymburk a za překvapivé je považováno zjištění této hradby, vzhledem k poloze vůči původnímu teritoriu výskytu, v Tachově. V. R a z í m, Z opravy Pražské brány v Horažďovicích, 472—473. U Pražské brány v Horažďovicích, jedné z mála dochovaných raně gotických městských bran u nás, jejíž výstavba je datována kolem roku 1279, byla poměrně dobře známa její původní stavební podoba. Přesto stavebně historický průzkum při odstranění vnějších omítek poskytl další informace, a tak se stává nejlépe poznanou městskou branou v Čechách. J. S o m m e r, Redukovaná dispozice středověkého kostela v Petrovicích (Praha 4), 474—476. Stavebně historický rozbor kostela v Petrovicích přináší článek J. S o m m e r a. Vznik dnešní stavby řadí přibližně do druhé poloviny 13. století. Jeho detailní stavební proměny od 13. do 15. století by vyřešil případný hloubkový průzkum. Sešit 10: str. 577—640. Z obsahu: V. N a v r á t í l, Z. P r o c h á z k a, Výstražná znamení na komunikacích 15. až 16. století, 593—595. V článku se autoři věnují problematice výstražných znamení na komunikacích v 15. a 16. století. Tyto drobné kamenné objekty, ne vždy správně označované jako cyrilometodějské nebo smírčí kříže, interpretují jako artefakty související s provozem na komunikacích v 15. a 16. století. Symboly na kamenech plnily funkci výstražnou a signalizační a jsou tedy předchůdci pozdějších milníků a dopravních značení. Celkem rovnoměrně jsou rozloženy po celém území Čech a Moravy. Podrobněji se zabývají těmito značeními na Jihlavsku a Tachovsku. J. S o m m e r, Věž gotického kostela ve Zlivi (okr. Jičín), 598—601. V článku autor interpretuje stavební vývoj zlivského kostela, podrobněji se zabývá jeho věží, která plnila zřejmě útočištnou funkci.

LUBOMÍR KUNDERA